

УДК 343.71

Катерина Володимирівна ШАХОВА,

кандидат юридичних наук,

докторант Харківського національного університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ ПРИЧИНИ ТА УМОВИ, ЯКІ СПРИЯЮТЬ ВЧИНЕННЮ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ

Відповідно до статистичних даних, останнім часом кількість статевих злочинів постійно збільшується, при чому лише по двом третинам зареєстрованих злочинів встановлено винну особу [1]. Водночас, не слід забувати про те, що статеві злочини є високо латентними, та, як наслідок, показники офіційної статистики є відносними, а реальна кількість статевих злочинів, в два-три рази більше від офіційно зареєстрованих. Зокрема, аналізуючи емпіричні матеріали можна дійти висновку, що в багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні, неправомірним сексуальним нападам у тій чи іншій формі піддається не менше третини осіб жіночої статі, та до 5 % – чоловіків, однак лише про кожний п'ятий факт такої неправомірної діяльності стає відомо правоохоронцям [2]. На думку останніх така ситуація склалась через ряд певних причин та умов, що сприяють вчиненню статевих злочинів. Враховуючи вказане зробимо спробу визначити їх.

Серед фахівців у галузі кримінології причин та умов вчинення злочинів прийнято розглядати залежно від ступеня впливу на злочинну мотивацію злочинців, оскільки такий спосіб їх вивчення дає змогу проаналізувати чинники вчинення злочинів як у масштабі всього суспільства, так і у менших за обсягом сферах. Тому при розгляді питання про причини та умови вчинення статевих злочинів вважаємо доцільним визначити їх в залежності від їх соціальної значущості. При цьому варто взяти до уваги, що набір криміногенних детермінант, які сприяють вчиненню статевих злочинів, є приблизно однаковим на макрорівні і досить різним на мікрорівні (індивідуальному).

Отже визначимось із причинами вчинення статевих злочинів на макрорівні, серед яких:

1) низький соціально-економічний розвиток держави та населення. В загальному вигляді вказаний чинник, по-перше, сприяє появі такого явища в суспільстві як постійний емоційний стрес з подальшою озлобленістю до оточуючих. Зокрема проведені соціологами анкетування вказали, що більше ніж дві третини населення нашої країни протягом останніх 3 років постійно перебувають в стані емоційного перенавантаження та стресу [3]. По-друге, вказаний чинник на підґрунті сучасних тенденцій «монетизації» будь-яких відносин та

витиснення з міжособистісних відносин будь-яких почуттів на користь статусності та забезпеченості статевому партнеру. Отже, вказане також підбурює особу, яка не володіє певним «привабливим» прибутком шукати статевого задоволення протизаконними шляхами;

2) деградація культурного та освітнього рівня населення, яка виражається: по-перше, у недостатньому та викривленому уявленні про юридичну відповідальність (так більшість опитаних вказали, що до кримінально караних діянь відноситься лише зґвалтування в «класичному» вигляді, а неприродним шляхом чи розбещення неповнолітніх не є злочином, якщо відбувалось за згодою такої особи); по-друге, постійна пропаганда в засобах масової інформації та кіно сексуальної агресивності, нетрадиційного задоволення статевої пристрасті, легалізації односторонніх зв'язків та інших подібних форм поведінки. Як загальний наслідок такого становища є знецінювання родинних, духовних, любовних та статевих відносин, та ставлення до статевих відносин як виключно способу задоволення фізіологічної потреби;

3) морально-соціальна дезорганізація суспільства, яка полягає: по-перше у занепаді моралі суспільства, ставленні до порушення прав особи як до норми, терпимості до насильства та викривленого поняття відносин до сексуальних меншин. По-друге, помилковою підміною загально людських цінностей на притаманні лише сучасним субкультурам. По-третє, прогресуюче заміщення реального світу віртуальним, зокрема використання Інтернет ресурсів для задоволення всіх потреб, в тому числі й статевої потреби (аналіз емпіричного матеріалу свідчить, що на сьогодні близько 15 % населення всіх країн світу 90 % вільного часу проводить в мережі Інтернет, при чому 35 % з них – за допомогою Інтернет ресурсів/сайтів, шукають можливості задовольнити свої статеві потреби). По-четверте, знищення моральності населення, зокрема відсутність належного соціального осуду відносно осіб, що вчиняють статеві злочини;

4) відсутність реальної та дієвої державної підтримки та надання допомоги жертвам статевого злочинів. Вказаний чинник є одним із основних для латентності статевого злочинів, оскільки жертви даних злочинів залишаються один на один зі злочинцем та своєю проблемою;

5) невідповідність законодавства вимогам реальної кримінальної обстановки, триваюче реформування правоохоронних органів, що призвело до: відсутності сучасних методичних рекомендацій щодо дій як жертв статевого злочинів, так і працівників поліції, медиків; втрати кваліфікованих співробітників, агентурної мережі, довіри населення до працівників поліції, що в загальному вигляді призвело до знищення рівня протидії статевим злочинам;

б) лібералізація поглядів щодо надання амністії особам, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини. Практика свідчить, що після вступу у чинність Закону Савченко, кількість статевих злочинів на протязі півріччя збільшилась вдвічі [4; 5].

В той же, слід зазначити, що наприклад, для такого виду статевих злочинів, як розбещення, зґвалтування та примушення до вступу до статевого зв'язку неповнолітніх до загальних причин та умов слід віднести зниження ролі батьків та вчителів у вихованні дітей, контролю за дозволами дитини її оточенням, захопленнями, проблемами тощо.

Отже, до сучасних причин та умов вчинення статевих злочинів слід віднести:

- несприятлива обстановка в сім'ї, що формує схильність до насильства (приклади статевої та іншої розбещеності, аморального і протиправного способу життя, жорстокості і байдужості по відношенню до близьких, зловживання алкоголем, наркотиками тощо);

- недоліки виховання підлітків в сім'ї і найближчому оточенні, негативний вплив прикладів статевої розбещеності, цинічне ставлення до жінки, стимулювання неправильних поглядів і навичок сексуальної поведінки, підбурювання з боку дорослих або розбещених однокласників тощо;

- масове вживання алкогольних, наркотичних та психотропних речовин;

- прогресуючий вплив засобів масової інформації (кіно, телепередач, Інтернету), з пропагандою сексуального насильства, педофільї, порнографії тощо.

- ідеологічна, моральна та політично-економічна криза, соціальне розшарування, соціальна дезорганізація, що формує та «узаконює» владу грошей та соціального статусу ;

- необачність і надмірна довірливість більшості потерпілих;

- дитяча бездоглядність та байдужість батьків до проблем та життя дитини;

- недоліки в діяльності правоохоронних органів і органів охорони здоров'я щодо виявлення осіб, що виявляють ознаки сексуальної патології, схильних до сексуального насильства, блокування протиправної діяльності таких осіб та забезпечення заходів щодо їх лікування і нагляду за ними;

- неповне та несвоєчасне викриття винних у вчиненні статевих злочинів; значна корумпованість та прийняття необґрунтованих рішень щодо закриття кримінальних проваджень за даними фактами чи застосування заходів покарання, які не відповідають тяжкості вчиненого злочину та особі винного;

- недоліки в виправному впливі на осіб, які відбувають покарання за статеві злочини, відсутність з ними виховної роботи, спрямованої

на зміну їх морального стану, виховання поваги до статевої недоторканості особи, викоріненні жорстокості і цинізму, особливо по відношенню до жінок, дітей і підлітків жіночої та чоловічої статі.

Що ж стосується причин вчинення статевих злочинів на мікрорівні (індивідуальному), то існує різноманіття соціальних та біологічних чинників. Так, серед соціальних слід зазначити матеріальні, духовні, культурні та ін. Через постійне спостереження сцен насильства, неповаги до прав людей статеві злочинці сприймають сексуальне насильство як норму. Вказане відбувається ще й через стан алкогольного сп'яніння або вживання наркотиків. Соціальні за своїм змістом – негативні обставини, які впливають на мотиви вчинення статевих злочинів, серед яких сексуальний є хоча й не єдиним, але завжди основним, незалежно від того, чи повністю він усвідомлений, чи замаскований іншими мотивами – соціальними напругами (помсти, приниження тощо).

Щодо сфери біологічних чинників, то серед кримінологів існує позиція, згідно з якою однією з причин агресії, виникнення умислу на вчинення статевих злочинів може бути наявність психічних сексологічних відхилень, порушень статевих нахилів, психологічних вад, особливостей тощо [15, с. 75–76].

При вирішенні питання співвідношення соціального й біологічного в особі злочинця вважаємо, що сам факт учинення статевих злочинів зумовлено соціальними, зокрема, соціокультурними чинниками, які включають в себе:

- 1) аномальний сексуальний потяг – до певної групи населення (малолітніх та неповнолітніх, виключно до хлопців або чоловіків);
- 2) грубість, що нерідко переходить в жорстокість, відсутність почуття сорому, неповага до людей і до людських цінностей, визнання підмінних цінностей та повна їх автентичність у життя, егоїзм, споживацьке ставлення до оточуючих;
- 3) жорстокість, агресивність, запальність, зокрема безпідставний прояв таких емоцій, як помста, ревності, гнів, заздрість;
- 4) примітивізм в поглядах на взаємовідносини статей, що зводить їх до фізіологічного акту, задоволення пристрасті неприродним шляхом або розбещенням малолітньої чи неповнолітньої;
- 5) не визнання будь-яких перешкод задля задоволення власної статевої потреби.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що сьогодні існує велика кількість причин та умов, які сприяють вчиненню статевих злочинів, при чому причини перебувають в статіці, а у умови в постійній динаміці, тобто завданням правоохоронних органів є врахування та відслідковування них при протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Список бібліографічних посилань

1. Статистичні дані Генеральної прокуратури України // Генеральна прокуратура України : офіц. сайт. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 22.10.2017).
2. Неслабый пол. Множество мужчин по всему миру страдают от сексуального насилия, совершаемого женщинами // Фокус : сайт. URL: <https://focus.ua/society/233584/> (дата звернення: 22.10.2017).
3. Як сховатися від стресу // Новое время : сайт. URL: <http://nv.ua/ukr/ukraine/zn/jak-shovatisja-vid-stresu-1553662.html> (дата звернення: 22.10.2017).
4. Благодаря «закону Савченко» убийцы и насильники гуляют на свободе // РИА Новости – Украина : сайт. URL: <http://rian.com.ua/analytics/20170131/1021012209.html> (дата звернення: 22.10.2017).
5. Отмена закона Савченко была нужна, но не решила всех вопросов // Liga.net : сайт. URL: http://www.liga.net/opinion/334892_otmena-zakona-savchenko-byla-nuzhna-no-ne-reshila-vsekh-voprosov.htm (дата звернення: 22.10.2017).

Одержано 21.11.2017

УДК 351.745.7(079.5)

Тетяна Володимирівна ШЕВЧЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

Національної академії внутрішніх справ

ЗАСАДИ ТАКТИКО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ З ГРОМАДЯНАМИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО ОПИТУВАННЯ

Оперативно-розшукову діяльність зазвичай розглядають у двох аспектах: практичному та теоретичному. Практичний забезпечується постійним застосуванням оперативними працівниками засобів і методів ОРД під час виконання своїх обов'язків. Теоретичний – науковими розробками та напрацьованим роками досвідом, сконцентрованим у методичних рекомендаціях та у настановних документах. Серед них і психологічний доробок, який зумовлює виникнення та розвиток окремої галузі знань – психології ОРД, потенціал якої не повним обсягом використовується для розв'язання практичних завдань, що часто пов'язано з недооцінюванням важливості вирішення теоретичних проблем. Це стосується і діяльності працівників оперативних підрозділів, які здійснюють оперативне (розвідувальне) опитування, головною ознакою якої є конфіденційність, а часто й конспірація.

Окремі аспекти означеної проблеми вивчали П. О. Бажан, Б. І. Бараненко, А. А. Венедіктов, К. П. Гребенев, М. Л. Грібов, О. Ф. Долженков,